

Małgorzata Gębka

O szyku składników grupy nominalnej

Zarys treści:

Na podstawie wstępnej analizy materiału empirycznego oraz obszernej literatury przedmiotu przedstawiony zostanie szkic wybranych problemów dotyczących badań nad szykiem składników grupy nominalnej. Po przedstawieniu w p. 1. typów badań nad szykiem w p. 2. precyzowane jest pojęcie i zakres grup nominalnych objętych analizą, a w p. 3. krótko omówiono, na czym polega badanie szyku składników grup nominalnych. Z kolei punkt 4. poświęcony jest czynnikom mającym wpływ na związki linearne w grupach nominalnych. Punkt 5. zawiera szczegółową prezentację wybranych zagadnień badawczych.

1. Wprowadzenie

Badania linearnego uporządkowania (szyku) jednostek języka określonych poziomów prowadzone są na gruncie jednego języka naturalnego lub też porównawczo, na gruncie kilku języków lub kilku grup języków. Efektem badań porównawczych najczęściej są klasyfikacje języków (typologie języków) ze względu na podstawowy wariant linearnego rozmieszczenia jednostek języka, zwłaszcza tzw. głównych członów zdaniowych, jak podmiot, orzeczenie, dopełnienie, lub też ze względu na to, czy układy linearne są swobodne, czy też stałe. Zagadnienia te poruszają prace L. Tesnière'a, A. Chołodowicza, J. Grinberga, których wyniki cytuję za ich omówieniem zawartym w Oczerki (1989).

Badania ograniczające się do jednego języka, zwłaszcza takiego, którego układy linearne nie są stałe, mają na celu przede wszystkim ustalenie akceptowalnych układów linearnych, wykrycie czynników ograniczających swobodę linearnego uporządkowania jednostek języka różnych poziomów, a także zbadanie funkcji, jakie w wypowiedzeniach mogą pełnić różne układy linearne.

1.1. Związki linearne w składni strukturalnej

Związkom linearnym do tej pory w polskiej składni strukturalnej poświęcono mało uwagi. Z. Saloni i M. Świdziński (1987) nie opisali systematycznie zasad linearnego uporządkowania wyodrębnionych jednostek składniowych, skoncentrowali się głównie na związkach strukturalnych. Ograniczyli się do ogólnego stwierdzenia, że związki linearne ujawniają się w bardzo wielu wariantach, i że zależą w dużej mierze od czynników semantycznych oraz pragmatycznych, a ich opis powinien być poprzedzony opisem związków strukturalnych, zob. Z. Saloni, M. Świdziński 1987:21.

W sposób systematyczny linearny porządek jednostek składniowych został natomiast uwzględniony przez M. Świdzińskiego (1992), który przyjmuje, że analiza na składniki bezpośrednio odwzorowuje porządek linearny. W związku z tym przedstawiając budowę poszczególnych fraz, podaje równocześnie podstawowe układy linearne ich składników. Jednakże związki linearne w obrębie badanej tu grupy nominalnej przedstawione zostały w sposób dość ogólny.

Monografie K. Kallas (1980) oraz (1993) przynoszą pewne obserwacje dotyczące uporządkowania linearnego członów konstrukcji apozycyjnych (1980:116-137) oraz cech pozycyjnych konstrukcji współrzędnych (1993:72-78, 123-143).

1.2. Szyk w składni tradycyjnej

O ile polska składnia strukturalna poświęcała stosunkowo mało uwagi zagadnieniom szyku, o tyle w starszych i nowszych opracowaniach składniowych o charakterze tradycyjnym problematyka „szyku wyrazów” zajmuje wiele miejsca. Obserwacji poddawano jednak przede wszystkim kolejność członów zdania: podmiotu, orzeczenia dopełnienia, okoliczników, rzadziej uporządkowanie

linearne w obrębie grupy podmiotu czy orzeczenia¹. Za centralne zagadnienie szyku uważano bowiem zazwyczaj szyk podmiotu, orzeczenia i dopełnienia, zob. S. Szober (1932), Z. Klemensiewicz (1937), S. Jodłowski (1976), po części także szyk zdań składowych w obrębie zdań złożonych, zob. S. Jodłowski (1976). Metodologicznie w składni tradycyjnej mieści się też monografia W. Śliwińskiego (1984). Wbrew tytułowi trzon pracy dotyczy analizy grup nominalnych. W. Śliwiński koncentruje się na zarejestrowaniu wariantów szyku składników grupy nominalnej. Opierając się na danych liczbowych wysuwa obserwacje na temat normy szyku składników polskiej grupy nominalnej. Nie analizuje natomiast systematycznie uzależnień między strukturą grupy a jej linearnym uporządkowaniem². Praca Śliwińskiego zawiera wiele cennego materiału empirycznego.

2. Grupa syntaktyczna

Podjęmowana przeze mnie analiza dotyczyć będzie związków linearnych między składnikami ściśle określonego typu konstrukcji składniowych, mianowicie grup nominalnych. Grupą syntaktyczną jest każdy fragment tekstu wyodrębniony na dowolnym etapie oddolnej (redukcyjnej) analizy składnikowej, zob. Z. Saloni, M. Świdziński (1987:238-244). Jeżeli daną strukturę przedstawimy przy pomocy drzewa składników bezpośrednich, grupę stanowić będzie ciąg dominowany przez dany wierzchołek. W przedstawianym rozumieniu grupy każde zdanie jest również grupą, ale jako zdanie można zinterpretować tylko taką grupę, która zawiera formę finitywną czasownika lub jej ekwiwalent dystrybucyjny. Grupa jest jednostką składniową zdefiniowaną morfologicznie, to ciąg słów w izolacji.

2.1. Grupa nominalna

Grupę nominalną na ogół definiuje się jako konstrukcję składniową, której centrum stanowi jednostka składniowa należąca do określonej klasy gramatycznej.

¹ Dopełnień nie ujmowano grupowo i nie badano szyku w ich obrębie.

² Przegląd prac dotyczących szyku w języku polskim, począwszy od K. Nitscha, poprzez S. Szobera, Z. Klemensiewicza aż do S. Jodłowskiego zawiera artykuł W. Śliwińskiego (1982:150—154).

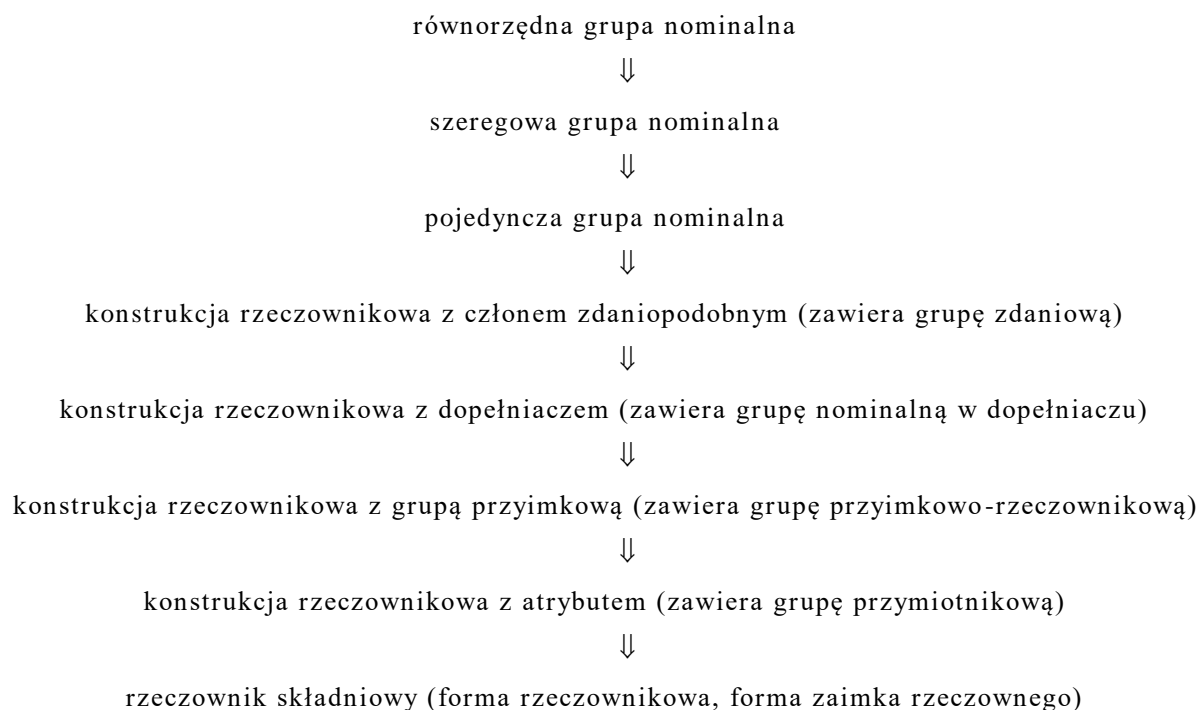
Jest to forma rzeczownikowa: standardowa, zaimkowa, odśłowna, a w szczególnych wypadkach — forma liczebnikowa, zob. Z. Topolińska (1972:47, 1984:332),

Z. Saloni, M. Świdziński (1987), S. Szpakowicz, M. Świdziński (1990), S. Karolak (1993:199). M. Świdziński (1992:239) nie opisuje grup nominalnych, lecz frazy nominalne, które definiuje, jako realizację frazy wymaganej lub frazy luźnej. M. Świdziński w sposób jawny nie przyjmuje rozróżnienia na frazę — typ wymagania konotacyjnego — i grupę — realizację tego wymagania. Wydaje się, iż w pewnych punktach opisu frazę nominalną można utożsamić z grupą nominalną.

2.2. Hierarchia grup nominalnych

Grupy nominalne o różnym stopniu rozwinięcia można przedstawić w sposób zhierarchizowany, zob. S. Szpakowicz (1983:71—79), S. Szpakowicz i M. Świdziński (1990:12—15) oraz M. Świdziński (1992:240—253). Grupy poszczególnych poziomów mogą być wzajemnie zastępowane. Na najwyższym poziomie hierarchii znajduje się równorzędna grupa nominalna, składająca się z połączonych spójnikiem równorzędnym dwóch grup niższego poziomu — szeregowych grup nominalnych. Realizacją grupy szerekowej jest grupa niższego poziomu — pojedyncza grupa nominalna. Pojedyncza grupa nominalna może być konstrukcją rzeczownikową z członem zdaniopodobnym, konstrukcją rzeczownikową z dopełniaczem, konstrukcją rzeczownikową z grupą przyimkową³ lub konstrukcją rzeczownikową z atrybutem. Najprostszą realizacją grupy nominalnej jest forma wyrazowa. Wielopoziomową hierarchię grup nominalnych przedstawia poniższy schemat:

³ S. Szpakowicz i M. Świdziński (1990) nie wyodrębniają konstrukcji rzeczownikowej z grupą przyimkową. Pojawia się ona dopiero w klasyfikacji M. Świdzińskiego (1992).

Z moich badań wyłączam grupy, które w tej hierarchii znalazły się na najwyższych piętrach, czyli równorzędne i szeregową oraz, co oczywiste, te, które są zredukowane do swego reprezentanta. W kręgu moich zainteresowań pozostają pojedyncze grupy nominalne. Pojedyncza grupa nominalna jest realizowana przez: a) grupę nominalną z liczebnikiem, b) grupę z centrum będącym morfologicznym przymiotnikiem, c) grupę z centrum przymiotnikowym poprzedzonym liczebnikiem, d) grupy nominalne niższych poziomów, zob. S. Szpakowicz, M.

Świdziński (1990:12—13). Dalej w toku artykułu termin grupa nominalna będę używać tylko w odniesieniu do pojedynczych grup nominalnych⁴.

Ujmując w sposób ogólny budowę grupy nominalnej, można powiedzieć, że jej składnikami są: rzeczownikowy człon konstytutywny lub jego dystrybucyjny ekwiwalent — dystrybucyjny nadrzędnik grupy nominalnej, oraz grupy względem niego podrzędne.

3. Na czym polega badanie szyku składników grupy nominalnej

Podejmując badanie szyku należy zdać sobie sprawę z tego, czy interesować nas będzie szyk słów, czy też szyk grup syntaktycznych w obrębie jednostek składniowych o określonej budowie. Zdaniem I. Mielczuka (1974:268) uporządkowanie linearne ma charakter hierarchiczny. Słowa porządkowane są w grupy — człony zdania, które następnie porządkowane są względem siebie w ramach zdania. Na najwyższym piętrze tej hierarchii linearnie porządkowane są w ramach zdania złożonego zdania pojedyncze⁵.

Opisanie szyku powinno prowadzić do zaproponowania takich reguł linearnego rozmieszczania składników konstrukcji językowych, przy pomocy których możliwe byłoby automatyczne uporządkowanie linearne dowolnej struktury powierzchniowo-syntaktycznej. W językach o charakterze niepozycyjnym, takich jak język rosyjski i polski, badania szyku powinny dążyć do wyliczenia wszystkich możliwych układów linearnych każdej struktury syntaktycznej i do podania wszelkich kontekstowych wariantów szyku, przy danym podziale na temat i reumat, zob. I. Mielczuk (1974). Opisu szyku składników grupy nominalnej można więc dokonać przez zarejestrowanie usytuowania wszystkich grup zależnych zarówno

⁴ Pojedyncze grupy nominalne są natomiast budulcem szeregowych grup nominalnych, a te — równorzędnych grup nominalnych.

⁵ Prace powstające w kręgu polskiej składni tradycyjnej nie uwzględniały postulatu hierarchiczności jednostek języka, co w badaniach szyku prowadziło na przykład do wyliczania schematów linearnego uporządkowania następujących po sobie słów, por. np. W. Śliwiński (1984).

względem siebie, jak i wobec wspólnego nadrzędnika. Taka procedura powinna w efekcie dostarczyć informacji na temat maksymalnej ilości grup podrzędnych, które mogą tworzyć grupę nominalną.

Badanie szyku może także prowadzić do wyodrębnienia czynników, które mają bezpośredni wpływ na układy linearne w obrębie grupy nominalnej, lub przynajmniej do wskazania pewnych tendencji linearyzacji składników badanych grup. Przyjęcie takiej koncepcji badań mogłoby prowadzić do zestawienia listy tych czynników (lub tendencji) ze wskazaniem mocy ich oddziaływania⁶. Ten aspekt badań szyku przyjmuję jako podstawowe zagadnienie badawcze.

4. Czynniki wpływające na szyk

Istotne jest to, jak rozpoznać i wyodrębnić czynniki decydujące o układach linearnych w obrębie grupy nominalnej. Proponuję przyjąć listę hipotetycznych czynników, a następnie weryfikować je w oparciu o materiał empiryczny i rozmaite testy sprawdzające. Czynniki wpływające na szyk w obrębie grupy nominalnej można porównać do szeregu zasad linearyzacji składników badanych grup⁷. Naruszenie tych zasad powoduje przekształcenie konstrukcji intuicyjnie uznawanej przez rodzimego użytkownika języka za akceptowalną i neutralną z punktu widzenia szyku po pierwsze w konstrukcję nieakceptowalną, por. (1) *Przyniesiono coś słodkiego*. (1')**Przyniesiono słodkiego coś*, po drugie w konstrukcję akceptowalną, lecz nacechowaną w porównaniu z szykiem odczuwanym jako neutralny, por.

(2) *Przemieni się z powrotem w surową szefową*, (2')^N *Przemieni się z powrotem w szefową surową*, (3) *Jan widział przebiegającą Marię*, (3')^N *Jan widział Marię przebiegającą*, (4) *Wślizguje się między ścianę a owiniętą rurę*, (4')^N *Wślizguję się między ścianę a rurę owiniętą*, po trzecie w konstrukcję o zmienionym w stosunku do konstrukcji wyjściowej znaczeniu lub w konstrukcję wieloznaczną,

⁶ Listę uwzględniającą siłę działania czynników wpływających na szyk rosyjskich grup nominalnych z rozwiniętą grupą przymiotnikową zestawiał W. Sannikov (1963).

⁷ W. Admoni (1974: 201) czynnik traktuje jako siłę, która powoduje różne przesunięcia w układach linearnych jednostek języka.

np. (5) *Nigdy nie stosował środków oszalamiających*, (5') *Nigdy nie stosował oszalamiających środków*.

W dotychczasowych badaniach nad szykiem grup nominalnych analizowano wpływ różnorodnych czynników na rozmaite układy linearne elementów składowych grupy nominalnej. Wskazywano na ważność cech formalnogramatycznych, semantycznych i komunikatywnych konstrukcji, jednak nie pokazano ich współzależności. Ponadto każdy z tych czynników wymaga innych narzędzi analizy i innych metod badawczych. Aby uniknąć niespójności metodologicznej i groźby uzyskania klasyfikacji nierozłącznych, każdy z tych czynników trzeba badać osobno. Obszerność problematyki skłania do konieczności wyboru. W związku z tym podejmuję decyzję o skoncentrowaniu analizy na czynnikach natury formalnogramatycznej, czyli do prześledzenia, czy istnieją zależności między strukturą grupy nominalnej, jej dystrybucją itp. a układem linearnym elementów wchodzących w jej skład.

W badaniach wpływu struktury grupy nominalnej na jej układ linearny wymienia się następujące czynniki: stopień rozbudowania grupy, gramatyczny charakter jej elementów składowych, zachodzące między nimi związki gramatyczne, długość komponentów grupy i dążenie do unikania tzw. „pozornych styczności”. Omówię każdy z tych czynników.

4.1. Stopień rozbudowania grupy

W dotychczasowych badaniach dominują prace poświęcone układom linearnym w grupach dwuskładnikowych, tzn. zbudowanych z rzeczownikowego członu konstytutywnego i jednej grupy zależnej od niego, zob. H. Gaertner (1924), H. Orzechowska-Zielicz (1954), S. Jodłowski (1957: 321—322; 1976:168—169), O. B. Sirotinina (1965: 12—32), O. A. Kryłowa, S. A. Chawronina (1976: 35—55), D. Buttler (1986: 390—399). Praca W. Śliwińskiego (1984) zawiera natomiast opis zarówno wariantów szyku grup nominalnych dwuskładnikowych, jak i wariantów szyku grup rozbudowanych, głównie trójskładnikowych. Wraz ze zwiększaniem ilości składników grupy wzrasta niewątpliwie ilość możliwych kombinacji szyku. Teoretycznie miałyby tu zastosowanie prosta zależność matematyczna: przy dwóch składnikach możemy mieć tylko dwa warianty szyku,

przy trzech - sześć wariantów, a przy czterech ilość wariantów wzrasta aż do dwudziestu czterech. Wstępny przegląd materiału badawczego nasuwa natomiast wniosek, że im więcej jest składników, tym pozycje linearne poszczególnych składników są bardziej ustalone, mniejsza jest swoboda układów linearnych. Zależność między stopniem rozbudowania grupy nominalnej a jej układem linearnym nie została jednak do tej pory dostatecznie ściśle zbadana.

4.2. Gramatyczny charakter elementów składowych grupy

W polskiej składni tradycyjnej budowę grupy nominalnej przedstawia się jako połączenie rzeczownika i wszystkich określających go przydawek. Jednym z kryteriów podziału przydawek jest przynależność do odpowiednich klas części mowy. Wyróżnia się więc przydawki przymiotne (wyrażone przymiotnikiem, zaimkiem przymiotnym, liczebnikiem porządkowym, imiesłowem przymiotnikowym), dopełniaczowe (wyrażone rzeczownikiem w dopełniaczu), przyimkowe (wyrażone przyimkiem z rzeczownikiem) oraz rzeczowne (wyrażone rzeczownikiem w tym samym przypadku, co rzeczownik główny). Dość powszechny jest pogląd, iż pewne typy przydawek charakteryzują się wyraźnymi wymaganiami pozycyjnymi. Pogląd ten poparty jest także wskazaniem normatywnymi, w myśl których przydawkę dopełniaczową i przyimkową zaleca się sytuować po rzeczowniku, np. *pień kasztana, droga przez mękę*. Jeśli zaś chodzi o przydawki przymiotnikowe, przepisy normatywne są bardziej skomplikowane i uwzględniają semantyczne właściwości tychże przydawek.

Przydawki jednorodne pod względem gramatycznym zaleca się umieszczać razem — przed lub po rzeczowniku, zob. A. Wierzbicka i P. Wierzbicki (1969:129), P. Bąk (1984:433) i D. Buttler (1986:390—399). Wymienione prace całkowicie pomijają podrzędniki zdaniowe różnego typu, w funkcji tzw. zdań podrzędnych przydawkowych, np. *ta pani, co ją wczoraj spotkałam; interesująca książka, którą kupiłam wczoraj; sukienka, jaką uszyła mama; twierdzenie, że nie masz czasu* itp.

Zaznacza się brak obserwacji wiążących szyk podrzędników (przydawek) z ich ilością i różnorodnością formalną. Pod tym względem wyjątek stanowią grupy

nominalne, w skład których wchodzi kilka przydawek przymiotnikowych, które bada W. Śliwiński (1984).

Podstawowym mankamentem dotychczasowych analiz jest to, że nie uwzględnia się w nich faktu, iż na układy linearne w obrębie grupy nominalnej może mieć istotny wpływ również typ członu konstytutywnego — centrum grupy, tzn. to, czy jest to standardowy rzeczownik, zaimek rzeczowny, czy dystrybucyjny ekwiwalent rzeczownika.

4.3. Związki gramatyczne między składnikami grupy

O kolejności elementów składowych grupy nominalnej może decydować typ związku, jaki łączy rzeczownikowe centrum z jego podrzędnymi. Wyróżnione przez A. Wierzbicką (1964:15-18) trzy typy związków strukturalnych: współrzędne, podrzędne, wzajemno-podrzędne cechuje, według autorki, niejednakowa spójność linearna. Najbardziej spójny jest związek podrzędny, gdyż między jego człony z trudem może być wstawiona inna, gramatycznie niezależna jednostka składniowa. Nieco mniej spójny jest związek wzajemno-podrzędny, a najmniej — współrzędny. Według tego samego kryterium związki zgody, rządu i przynależności cechuje niejednakowa spójność. Najbardziej spójny jest, według autorki, związek zgody, mniej — rządu, a najmniej — przynależności. Analizując szyk należy więc, zdaniem A. Wierzbickiej, wziąć pod uwagę różnicę spójności poszczególnych związków składniowych. Ten postulat badawczy nie został w jej pracy poparty szczegółową analizą szerszego materiału. Nie wiadomo więc, na czym ma polegać z punktu widzenia szyku większa spójność związku zgody niż związku rządu i przynależności.

Zależność między związkami strukturalnymi a linearnymi nieco inaczej ujmuje w swym studium W. Śliwiński (1984:22—35). Według niego korelacja między zgodą i rządem a typem występującej w grupie nominalnej przydawki zachodzi jedynie w obrębie grup dwuczłonowych. Podobną korelację opisują autorki pracy dotyczącej szyku grupy nominalnej w języku rosyjskim, O. A. Kryłowa i S. A. Chawronina (1976: 35—55). Mimo tych uwag nie można uznać za dowiedzione, że związki gramatyczne między składnikami grupy nominalnej są czynnikiem decydującym o ich układach linearnych.

4.4. Długość komponentów grupy

Na działanie tego czynnika zwracają uwagę głównie badacze rosyjscy, między innymi W. Sannikow (1963: 125—127,129), E. Korolew (1967: 87), I. Mielczuk (1974: 276—278). Pierwszy z wymienionych autorów obserwował działanie tego czynnika w grupach z rozwiniętym podrzędnikiem przymiotnikowym. W oparciu o bogaty materiał empiryczny stwierdził, iż postpozycyjnie względem rzeczownikowej formy konstytutywnej lokowane są podrzędniki przymiotnikowe bardziej rozbudowane, tzn. o długości 4,67 słowa, podczas gdy średnia długość prepozycyjnego podrzędnika wynosi 2,25 słowa. Obserwację tę potwierdzają badania E. Korolewa, prowadzone w obrębie grup nominalnych konstytuowanych przez odczasownikową formę rzeczownikową. W związku z tym I. Mielczuk sformułował ogólną zasadę, iż większa lub mniejsza długość jest czynnikiem bardzo silnym, przewyższającym dowolne inne czynniki (z wyjątkiem wydzielenia danej konstrukcji jako rematu), jeżeli różnica długości jest dostatecznie duża, tzn. więcej niż dwa słowa (nie są tu brane pod uwagę jednostki nie mające własnego akcentu). Jeżeli ta różnica jest mniejsza, czynnik działa słabiej.

Obserwację o wpływie długości komponentów grupy na ich szyk pośrednio potwierdzają prace polskie, choć w żadnym z opracowań systematycznie nie badano działania tego czynnika w odniesieniu do polskiej grupy nominalnej. Na przykład

H. Orzechowska-Zielicz (1954), prowadząca badania szyku grup nominalnych z rozwiniętą przydawką imiesłowową, zaobserwowała różnicę szyku przydawki nierozwiniętej w stosunku do przydawki rozwiniętej. Nierozwinięta przydawka lokowana jest przeważnie prepozycyjnie względem rzeczownikowego centrum (77,1% badanego materiału), a rozwinięta — przeważnie postpozycyjnie (74,2% badanego materiału). Tendencję tę potwierdza H. Wróbel (1975:118).

4.5. Dążenie do unikania tzw. „pozornych styczności”

Czynnik ten wymieniany jest tylko w pracach wspomnianych w poprzednim podpunkcie badaczy rosyjskich. I. Mielczuk (1974: 276) wyjaśnia, iż „pozorne styczności” (łożnyx styki) są to jednostki bezpośrednio stykające się ze sobą w planie linearnym, lecz nie pozostające ze sobą w związku syntaktycznym. Unikanie

takich połączeń może być czynnikiem wpływającym na zmianę układów linearnych. Jest to jednak czynnik o zdecydowanie słabszej sile działania niż czynnik wymieniony w poprzednim punkcie. Listę możliwych „pozornych styczności” w obrębie grup nominalnych z rozwiniętym podrzędnikiem przymiotnikowym podaje W. Sannikow (1963: 126—127) (Sannikow posługuje się terminem „nxżłatxląnyj styk”).

5. Propozycja badawcza

Zamierzam poddać systematycznej analizie wszystkie wymienione w p. 4. czynniki, wzbogacając ich listę o pewne czynniki hipotetyczne, które nie były do tej pory badane. Zostaną one przedstawione w ramach dwóch podstawowych bloków problemowych: 1) cechy formalne składników grupy nominalnej, 2) pozycja syntaktyczna grupy nominalnej (dystrybucja grupy nominalnej) w wypowiedzeniu.

5.1. Cechy formalne składników grupy nominalnej

Uwzględniam zarówno cechy reprezentanta, jak i jego podrzędników.

5.1.1. Cechy reprezentanta

Składnikami konstytutywnymi grupy nominalnej mogą być następujące jednostki:

a) forma wyrazowa rzeczownika (standardowy rzeczownik), np. *dom, pies, ławka, obraz, zeszyt, zabawa, sprawiedliwość, odwaga...*

b) zaimek rzeczowny (lista np. wg. U. Andrejewicz (1995)) *ja, ty, on, się, kto, ktoś, ktokolwiek, ktośkolwiek, ktoś, któżkolwiek, nikt, co, coś, cokolwiek, cośkolwiek, cokolwiek, cóż, cóżkolwiek, nic* (tzw. właściwe) *to, tamto, owo, wszystko, wszyscyuchno, wszyscyuteńko, wszyscyuśko, wszyscyuchno, każdy, wszyscy* (tzw. niewłaściwe)

c) forma wyrazowa rzeczownika odczasownikowego (formy rzeczownikowe pochodne od czasowników i zachowujące składniowe właściwości czasownika, np. *pisanie, bieganie, mówienie, liczenie, przyjaźń...*

d) inne formy rzeczownikowe: nieodmienne (*mono, mini, retro, ksero, afro*), nazwy własne, skrótowce, grupy przymiotnikowe typu *najpiękniejszy z moich psów*.

e) forma wyrazowa liczebnika zwykłego (*dwa, dwoje*), dopełniaczowego (*pięć, pięcioro*) (w tym zaimki: *ileś, ilekolwiek, oba, oboje, kilka, kilkoro, kilkadziesiąt, kilkaset, kilkanaście, parę, paręset, wiele, niewiele, tyle, paręnaście, parędziesiąt...*), a także grupy typu *dwie z moich fotografii*. Grupy te określa się mianem liczebnikowo-rzeczownikowych, przy czym formy rzeczownikowe wchodzące w skład tych grup mogą reprezentować typy od (a) do (d).

Gramatyczny charakter reprezentanta może mieć wpływ na jego związki linearne z podrzędnikiem. Z tej listy na szczególną uwagę zasługiwać będą głównie grupy zaimkowe, które mogą być rozwijane przez podrzędniki w ograniczonym stopniu. Podrzędniki te plasowane są względem centrum postpozycyjnie, por.

M. Szupryczyńska (1980:31), U. Andrejewicz (1995:126). Zmiany pozycji linearnej są nieakceptowalne lub co najmniej nieneutralne, np.

(6)**Przyniesiono dziecka cokolwiek.*

(7)**Do magazynu pójdziecie dwaj wy.*

(8)**Zaprosz z poczuciem humoru kogoś.*

(9)**Powiedz zabawnego coś.*

Tylko w nielicznych grupach zaimkowych grupa podrzędna plasowana jest prepozycyjnie. U. Andrejewicz (1995:126 oraz 141—142) uważa, iż wymieniony układ linearny cechuje grupy konstituowane przez formy leksemów KTOŚ lub COŚ, nadrzędne wobec form leksemów TEN lub TAKI, np.

(10) *Taki (ten) ktoś nie będzie mnie pouczał.*

(11) *To (takie) coś przyniósł pies.*

(12) *Nie mogę poradzić sobie z tym (takim) czymś.*

(13) *Poproś tego (takiego) kogoś do telefonu.*

Taki sam układ obserwujemy w grupach konstytuowane przez formy leksemów NIKT, NIC. Prepozycyjnie lokowane są wobec tych zaimków również inne podrzędne grupy przymiotnikowe, np.

- (14) *Dyrektorem został taki (ten) nikt.*
- (15) *Takie (to) nic przeszkadza mi w pracy.*
- (16) *Ów ktoś nie podoba mi się.*
- (17) *Takie małe coś, a robi tyle hałasu.*
- (18) *To było wielkie nic.*

Wydaje się, iż niezaimkowe człony konstytutywne bezpośrednio nie wpływają na szyk swoich podrzędników. Od typu członu konstytutywnego może zależeć ilość i typ podrzędników wchodzących w skład grupy nominalnej. I tak na przykład tylko niektóre formy rzeczownikowe rozwijane są przez grupy czasownikowe, np. (19) *Maria podjęła decyzję nie wtrącać się.* (Skł, 250). Trudne do zaakceptowania są niektóre grupy liczebnikowo-rzeczownikowe z formami rzeczownikowymi typu (d) np. (20)—(23):

- (20)**Na tym magnetofonie nie usłyszysz dwóch stereo (mono).*
- (21)**Z tymi dwoma retro to jest owczy pęd.*
- (22)**Nie przyniosła skutku walka z dwoma porno.*
- (23)**Napisaliśmy listy do dwóch PKP.*

Są to jednak ograniczenia leksykalne lub pragmatyczne. Akceptowalne są bowiem grupy z innymi rzeczownikami typu (d), przykłady (24)—(27), lub w innych kontekstach, przykład (28):

- (24) *Twoje dwa afro kosztowały majątek*
- (25) *Tylko snob kupuje dwa wideo.*
- (26) *W garderobie zostały wyłącznie dwie mini.*
- (27) *Większość uczniów należała do dwóch MDK.*
- (28) *Napisaliśmy listy do dwóch PKP, warszawskiego i toruńskiego.*

Problem wymaga jednak szczegółowego zbadania.

5.1.2. Typy grup zależnych

Typ podrzędnika jest ustalany na podstawie cech gramatycznych reprezentantów. Podstawowe typy grup zależnych od centrum zostały wymienione w p. 2.2. Poniżej przedstawiam bardziej szczegółową typologię.

a) grupy przymiotnikowe

aa) zaimkowe:

wskazujące, np. ten (ów, ten sam, inny, taki, taki sam) pomysł,

nieokreślone, np. jakiś (jakikolwiek, pewien, jeden, niejeden, któryś, czyjś)

wyjazd, niektóre (poniektóre) sprawy, każdy uczony

dzierżawcze, np. mój (twój, nasz, wasz, swój, jego, jej, ich) pokój,

ab) porządkowe, np. pierwszy deszcz, następna kandydatka, przedostatni wieczór, poprzedni konkurs, kolejny występ,

ac) imiesłowowe, np. dziecko biegające po parku, brat odwiedzający chorego, wymyty samochód, wyczyszczona klamka,

ad) przymiotniowe „właściwe”, np. miły wieczór, ciekawy pisarz, lipcowy miód, ogniste tango,

b) grupy rzeczownikowe:

ba) w tym samym przypadku (apozycje): książka podręcznik; młody chłopak, jego były księgowy.

bb) w innym przypadku, np. książka brata, oględziny miejsca wypadku.

c) grupy przyimkowo-rzeczownikowe, np. czekanie na wyjazd, książka z obrazkami, _

d) grupy zdaniowe, np. piłka, którą zgubiłaś na plaży; fakt, że potrzeba pieniędzy; to, co smoki lubią najbardziej.

Pewne wątpliwości mogą budzić podstawy wyróżniania podtypów grup przymiotnikowych. W obrębie grupy nominalnej może równocześnie występować kilka podrzędników przymiotnikowych, nie pozostających względem siebie w relacji współrzędności, tzn. takich, które nie są połączone spójnikami współrzędnymi lub ich ekwiwalentami przecinkowymi. Na tej podstawie twierdzimy, że te przymiotnikowe podrzędniki zajmują inne pozycje syntaktyczne. Jeżeli natomiast dążylibyśmy do przypisania wszystkim podrzędnikom w obrębie grupy nominalnej parametru *pozycja linearna*, wyodrębnione podtypy

przymiotnikowych podrzędników charakteryzowałyby się różnymi wartościami tego parametru. Te linearne właściwości przymiotników były już sygnalizowane w literaturze przedmiotu.

H. Křížková (1971) przedstawiając schematy linearnego rozmieszczenia w grupie nominalnej określiła atrybutywnych zarezerwowała oddzielne pozycje dla różnych zaimków przymiotnych, liczebników porządkowych oraz przymiotników, a M. Bańko (1993) wyodrębnił i zdefiniował zaimki nieokreślone, wskazujące, dzierżawcze, a także przymiotniki porządkowe, uwzględniając właśnie ich różne pozycje linearne w grupie nominalnej.

Rozmieszczenie linearne poszczególnych podrzędników w pewnym stopniu jest skorelowane z typem podrzędnika. Właściwość tę chwyciła swoim aparatem gramatyka tradycyjna, por. p. 4.2. Grupy rzeczownikowe, przymikowo-rzeczownikowe oraz zdaniowe lokowane są przeważnie po nadrzędnym rzeczowniku. Grupy przymiotnikowe cechuje większa swoboda linearna. O ich rozmieszczeniu decydują czynniki inne niż typ podrzędnika.

5.1.3. Stopień rozwinięcia grup zależnych

Gramatyka tradycyjna przeważnie nie uwzględniała tego, że linearne rozmieszczenie podrzędników różnych typów może się zmieniać w zależności od stopnia ich rozwinięcia. Nieco inaczej rozmieszczane są podrzędniki ograniczone do swoich reprezentantów niż podrzędniki rozwinięte. Pokazują to przykłady (29)—(33). Posłużyliśmy się testem rozwijania przymiotnikowego podrzędnika. Punktem wyjścia była grupa podrzędna ograniczona do swego reprezentanta. Rozwijanie grupy zostało zatrzymane w momencie, gdy grupa przymiotnikowa składała się z 14 słów. Rozwijane grupy przymiotnikowe są rozmieszczane w dwóch układach linearnych, bezpośrednio przed rzeczownikowym członem konstytutywnym — układ prepozycyjny, oraz bezpośrednio po nim — układ postpozycyjny, przykłady oznaczone są symbolem prim (')

(29) *Pomysłowe dziecko naprawiło samochód.*

(29') *Dziecko pomysłowe naprawiło samochód.*

(30) *Bardzo pomysłowe dziecko naprawiło samochód.*

(30') *Dziecko bardzo pomysłowe naprawiło samochód.*

- (31) Bardzo pomysłowe i zdolne dziecko naprawiło samochód.
- (31') Dziecko bardzo pomysłowe i zdolne naprawiło samochód.
- (32) Bardzo pomysłowe, zdolne i regularnie czytające fachowe czasopisma dziecko naprawiło samochód.
- (32') Dziecko bardzo pomysłowe, zdolne i regularnie czytające fachowe czasopisma naprawiło samochód.
- (33) Bardzo pomysłowe, zdolne i regularnie czytające fachowe czasopisma oraz oglądające programy telewizyjne poświęcone motoryzacji dziecko naprawiło samochód.
- (33') Dziecko bardzo pomysłowe, zdolne i regularnie czytające fachowe czasopisma oraz oglądające programy telewizyjne poświęcone motoryzacji naprawiło samochód.

Nierozwinięta lub mało rozwinięta grupa przymiotnikowa w sposób nienacechowany plasowana jest przed rzeczownikowym członem konstytutywnym, przykłady (29)—(31). Wraz ze wzrostem długości przymiotnikowego podrzędnika, skłonni jesteśmy uznać za lepsze pod względem komunikatywnym, postpozycyjne układy linearne, przykłady (32')—(33').

5.1.4. Ilość grup zależnych

Opis szyku składników grupy nominalnej powinien obejmować grupy o różnej ilości grup zależnych. Musimy obserwować, czy zmiana ilości podrzędników wpływa na ich układy linearne. Konieczne jest wnikliwe przesłedzenie kombinatoryki członów podrzędnych. Punktem wyjścia badań są grupy nominalne z jednym podrzędnikiem, przy czym uwzględnić należy podrzędniki o różnych strukturach, tzn. należące do różnych typów i podtypów, ograniczone do swych reprezentantów i rozwinięte (podrzędnie lub współrzędnie). Z kolei badaniem objęte będą grupy z większą ilością podrzędników, zarówno jednego typu, np. tylko przymiotnikowe, tylko rzeczownikowe, jak i różnych typów. Szyk w grupie nominalnej z jednym podrzędnikiem jest niewątpliwie nieco bardziej swobodny, niż w grupach z większą ilością podrzędników. Obserwujemy na przykład, iż niektóre przymiotnikowe podrzędniki lokowane są w grupie nominalnej zarówno prepozycyjnie, np. (34) oraz (35), jak i postpozycyjnie, np. (34') oraz (35') :

(34) *Dinozaury są dzisiaj wymarłym gatunkiem.*

(34') *Dinozaury są dzisiaj gatunkiem wymarłym.*

(35) *Stworzenie centralnego rejestru umożliwi wykrycie fałszerstw.*

(35') *Stworzenie rejestru centralnego umożliwi wykrycie fałszerstw.*

Rozwinięcie grupy nominalnej przez podrzędnik rzeczownikowy prowadzi w wielu wypadkach do tego, iż przymiotnikowy podrzędnik może być plasowany wyłącznie prepozycyjnie względem rzeczownika, por. akceptowalne (36) i (37) oraz nieakceptowalne (36') i (37'):

(36) *Dinozaury są dzisiaj wymarłym gatunkiem zwierząt.*

(36')? *Dinozaury są dzisiaj gatunkiem wymarłym zwierząt.*

(37) *Stworzenie centralnego rejestru kserokopiarek umożliwi wykrycie fałszerstw.*

(37')? *Stworzenie rejestru centralnego kserokopiarek umożliwi wykrycie fałszerstw.*

Nie jest również obojętne, czy podrzędnik rozwijany jest przez grupy współrzędne czy grupy podrzędne. Z punktu widzenia szyku na szczególną uwagę zasługują podrzędniki będące niejednorodnymi konstrukcjami współrzędnymi, np. (38), (39) — układy prepozycyjne oraz (38'), (39') — układy postpozycyjne.

(38)? *Należy unikać spotkań z ambitnymi i bez skrupułów kobietami.*

(38') *Należy unikać spotkań z kobietami ambitnymi i bez skrupułów.*

(39)? *Opowiadał mi nowoczesne i bez morału bajki.*

(39') *Opowiadał mi bajki nowoczesne i bez morału.*

Podrzedną przymiotnikową konstrukcję współrzedną tworzą człony nie tylko niejednorodne formalnie, ale i o innych cechach pozycyjnych, co pokazują poniższe przykłady:

(40) *Należy unikać spotkań z ambitnymi kobietami.*

(40')^N *Należy unikać spotkań z kobietami ambitnymi*

(41) *Należy unikać spotkań z kobietami bez skrupułów.*

(41')? *Należy unikać spotkań z bez skrupułów kobietami.*

(42) *Opowiadał mi nowoczesne bajki.*

(42')^N *Opowiadał mi bajki nowoczesne.*

(43) *Opowiadał mi bajki bez morału.*

(43')? *Opowiadał mi bez morału bajki.*

Dla podrzędników przymiotnikowych neutralna jest prepozycja, przykłady (40) oraz (42), a dla podrzędników przyimkowo-rzeczownikowych — postpozycja, przykłady (41) oraz (43). Konstrukcja współrzędna składająca się z obu typów podrzędników w grupie nominalnej nie może być lokowana dowolnie, neutralna jest tylko postpozycja.

5.1.6. Związki akomodacyjne i konotacyjne

Badając wpływ związków gramatycznych na szyk składników grupy nominalnej, będę analizować związki akomodacji i konotacji, które łączą człony zależne z centrum rzeczownikowym. Na szczególną uwagę zasługują przede wszystkim wymagania konotacyjne formy rzeczownikowej. Związki akomodacyjne są bowiem ściśle związane z typem grupy zależnej, a ich wpływ na szyk w obrębie grupy nominalnej nie jest tak oczywisty. Możemy na przykład obserwować, iż grupy przyimkowo-rzeczownikowe nieakomodowane są lokowane po innych akomodowanych zależnych grupach rzeczownikowych, np. (44) *remont sal wystawowych na zlecenie wojewody*, (45) *informacje prasy o naborze na studia podyplomowe*. Z drugiej strony, akomodowane czysto składniowo grupy zdaniowe lokowane są w większości przykładów w pozycji skrajnej prawostronnej, a więc po nieakomodowanych grupach przyimkowo-rzeczownikowych, np. (46) *dziewczyna o zielonych oczach, którą widzieliśmy wczoraj*, (47) *droga za rzeką, która tej zimy nie jest przejezdna*.

Wymagania konotacyjne rzeczowników nie doczekały się jeszcze szczegółowego opracowania. Najczęściej stwierdza się tylko, iż określone podrzędniki są konotowane przez rzeczowniki odczasownikowe, które przezwaźnie powielają wymagania czasowników. Próbę opisu właściwości konotacyjnych rzeczowników niemotywowanych słowotwórczo i semantycznie podjęła E Niemczuk-Weiss (1992), która posługuje się jednak terminem *walencja*. Tym samym zjawisko to rozumiane jest przez badaczkę zarówno syntaktyczne, jak i semantyczne. Przygotowana przez

E. Niemczuk-Weiss lista 137 rzeczowników o właściwościach walencyjnych jest dobrym punktem wyjścia do obserwacji nad zależnością między związkami konotacyjnymi a linearnymi.

Z formalnego punktu widzenia konotacja jest zapowiadaniem frazy określonego typu. W wypadku rzeczownika zapowiadaniu takiemu podlega fraza realizowana zwłaszcza przez grupę rzeczownikową, np. (48) *Zapoznaj się z opisem wlamywacza.*, (49) *Forma rzeczownikowa stanowi centrum grupy nominalnej.* Wydaje się, iż człony zależne konotowane plasują się w bezpośrednim sąsiedztwie rzeczownikowego centrum. Typ podrzędnika decyduje o tym, czy znajdują się bezpośrednio w prepozycji, czy bezpośrednio w postpozycji. W wypadku zależnej grupy rzeczownikowej jest to bezpośrednia postpozycja. Stąd też grupę nominalną złożoną z rzeczownikowego członu konstytutywnego i konotowanej przez nią grupy rzeczownikowej zależnej można uznać, posługując się terminologią I. Mielczuka (1974:271—272), za *grupę wyjściową*, czyli połączenie jednostek o stałym uporządkowaniu linearnym. Związki linearne zachodzące w obrębie grup wyjściowych Mel'čuk określa mianem lokalnych. Jest to prawdopodobnie jedyny rodzaj grup wyjściowych, jakie tworzy konstytutywna forma rzeczownikowa ze swoim podrzędnikiem.

5.2. Pozycja syntaktyczna grupy nominalnej

W celu sprawdzenia, czy na związki linearne składników grupy nominalnej ma wpływ jej pozycja syntaktyczna w wypowiedzeniu, konieczne będzie przeprowadzenie testu, polegającego na wstawianiu grup nominalnych scharakteryzowanych pod względem strukturalnym w różne konteksty. Porównywane będą przy tym konteksty przyrzeczownikowe oraz przyczasownikowe. W wypadku grup nominalnych przyczasownikowych uwzględnione zostaną grupy w pozycjach wymaganych, mianownikowej i niemianownikowej oraz w pozycjach niewymaganych. Jako przyczasownikowe traktowane są także pozycje zależne bezpośrednio od przyprzymka, zajmujące łącznie z przyimkiem pozycje zarówno konotowane, jak i luźne. W miarę możliwości w różne konteksty będą wstawiane grupy nominalne o tym samym składzie leksykalnym. Jednak skład leksykalny grup nominalnych jest mniej istotny

od ich struktury, to znaczy typu członu konstytutywnego, typu grup podrzędnych, ich ilości, stopnia rozbudowania itp. Test wstawności zostanie zastosowany na przykładzie grupy *barwna kopia dokumentu*. Jest to grupa nominalna zbudowana z dwóch grup ograniczonych do swoich reprezentantów: grupy przymiotnikowej „właściwej” oraz grupy rzeczownikowej dopełniaczowej, zależnych wobec formy rzeczownikowej właściwej — członu konstytutywnego tej grupy nominalnej⁸. Obok przykładów wypowiedzeń zawierających testowaną grupę nominalną podaję informację o jej dystrybucji.

(50) *Barwna kopia dokumentu nie zastąpi oryginału.*, pozycja przyczasownikowa, wymagana — fraza nominalna mianownikowa,

(51) *Barwną kopię dokumentu można wykonać w kilka minut.*, pozycja przyczasownikowa, wymagana — fraza nominalna niemianownikowa,

(52) *Przy stosowaniu zabezpieczeń "antykserycznych" na barwnych kopiach dokumentu pojawiają się puste pola lub ciemne plamy.*, pozycja przyczasownikowa (bezpośrednio przyprzymkowa) — fraza luźna,

(53) *Przygotowanie barwnej kopii dokumentu nie sprawia wielu kłopotów.*, pozycja przyrzeczownikowa, wymagana.

Przykłady (50)—(53) pokazują, a wstępna analiza zebranego materiału potwierdza, iż nie ma bezpośrednich związków między dystrybucją grupy nominalnej a szykiem jej składników.

5.3. Materiał badawczy

Badania szyku składników grup nominalnych będą prowadziła na podstawie analizy materiału empirycznego. Badania oparte będą w większości na materiale pochodzącym z pisanej odmiany współczesnego języka polskiego, między innymi z literatury pięknej, tekstów naukowych i popularnonaukowych, publicystyki. Pewną część materiału stanowić będą również przykłady doraźnie tworzone. Będę się

⁸ Struktura grupy nominalnej będzie przedstawiana schematycznie, przy pomocy symboli. Przykładowo, strukturę grupy *barwna kopia dokumentu* prezentuje schemat: *a k n*, w którym *a* oznacza nierozwiniętą grupę przymiotnikową, *k* — człon konstytutywny, *n* — nierozwiniętą grupę rzeczownikową dopełniaczową.

nimi posługiwać zwłaszcza stosując różnego rodzaju testy formalne, np. opisany w p. 5.2. test wstawności. Materiał empiryczny nie będzie stanowił zamkniętego korpusu z tego względu, że badania, które przeprowadzam, nie mają mieć charakteru statystycznego⁹. Zebrany materiał empiryczny ma natomiast pomóc zweryfikować stawiane hipotezy badawcze.

Gromadzeniu i wstępnemu opracowaniu materiału służyć będzie przygotowywana przeze mnie w programie Mini — Macro CDS/ISIS baza danych „Szyk”. W bazie oprócz przykładów grup nominalnych w jednowypowiedzeniowych kontekstach zawarte są m.in. następujące informacje: lokalizacja przykładu, schemat grupy nominalnej, dystrybucja grupy nominalnej, typ członu konstytutywnego, wymagania konotacyjne członu konstytutywnego, ilość grup podrzędnych, ich schematy, wymagania konotacyjne grup podrzędnych, czynniki decydujące o szyku grup podrzędnych. Zaplanowanie i utworzenie bazy danych wymagało zapoznania się z dość specjalistycznymi informacjami na temat zasad działania programu ISIS. Wysiłek i czas na to poświęcony powinien jednak zaowocować w przyszłości znacznym usprawnieniem wyszukiwania przykładów grup nominalnych. Poza tym, sama czynność wpisywania przykładów nie jest tylko mechanicznym przepisywaniem. Towarzyszy jej bowiem wstępna analiza badanego materiału, która pozwala obserwować pewne tendencje szyku składników grup nominalnych.

6. Podsumowanie

Przedmiotem prowadzonych badań czynię proste grupy nominalne. Zakres badań nad szykiem ich składników wynika z dokonanego wyboru, tzn. ze

⁹ Badania linearnego uporządkowania jednostek języka można ograniczyć do ujęcia statystycznego. Jest to szczególnie wygodne dla badań języków o dużej dowolności linearnej. Badania takie prowadziłyby do skonstruowania reprezentatywnego korpusu, na podstawie którego można wskazać, jakie układy linearne są w danym języku najczęstsze, a które sporadyczne. Badania statystyczne mogą być wykorzystywane w celu zbadania obowiązującej na gruncie danego języka normy szyku. Statystyczne ujęcie szyku jednostek języka rosyjskiego prezentuje praca O. B. Sirotininy (1965). Dla języka polskiego pewne informacje statystyczne podaje W. Śliwiński (1984).

świadomego ograniczenia badań do formalnych uwarunkowań szyku i rezygnacji z opisu innych uwarunkowań tego zjawiska. Zakładam, że podjęte badania zakończą się zestawieniem formalnych czynników wywierających wpływ na szyk składników badanych grup nominalnych, w miarę możliwości z uwzględnieniem siły ich działania.

Stosowane skróty i oznaczenia

Skł. — Z. Saloni, M. Świdziński, Składnia współczesnego języka polskiego, Warszawa 1987.

Przykłady nieakceptowalne oznaczane są przy pomocy gwiazdki — *, przykłady wątpliwe, na granicy akceptowalności oznaczane są przy pomocy znaku zapytania — ?, przykłady nacechowane z mojego punktu widzenia poprzedzane są literą „N”, umieszczoną we frakcji górnej — ^N.

Wykaz cytowanej literatury

Admoni W. G. (1974), *Formy, faktory i funkcji porządku słów*, [w:] *Grammaticzeskoje opisanie sławjanskich jazykow*, Moskwa, s. 199—208.

Andrejewicz U. (1995), *Polskie zaimki rzeczowne w ujęciu gramatycznym i leksykograficznym*, nie opublikowana praca doktorska.

Bańko M. (1993), *Instrukcja opracowania „Nowego słownika języka polskiego” cz. 1: Zasady ogólne*, Warszawa 1992—1993.

Buttler D. (1976), *Innowacje składniowe współczesnej polszczyzny (Walencja wyrazów)*, Warszawa.

- Buttler D. (1986), Składnia. Układ wyrazów w zdaniu , [w:] Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej, t.1, Warszawa, s. 385 — 407.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego (1993), Warszawa.
- Gaertner H. (1924), O szyku przymiotników, Lublin.
- Grammaticzeskoje opisanie sławianskich jazykow. Koncepcji i metody, Moskwa 1974.
- Jodłowski S. (1957), Zasady polskiego szyku wyrazów , [w:] Dziesięciolecie WSP w Krakowie 1946 - 1956. Zbiór rozpraw i artykułów, Kraków, s.309 - 329.
- Jodłowski S (1976), Podstawy polskiej składni, Warszawa.
- Kallas K. (1980), Grupy apozycyjne we współczesnym języku polskim, Toruń.
- Kallas K. (1993), Składnia współczesnych polskich konstrukcji współrzędnych, Toruń.
- Karolak S. (1993), hasło *grupa nominalna* w Encyklopedii Językoznawstwa ogólnego, Wrocław, s.199—201.
- Klemensiewicz Z. (1937), Składnia opisowa współczesnej polszczyzny kulturalnej, Kraków.
- Klemensiewicz Z. (1948), Skupienia, czyli syntaktyczne grupy wyrazowe, Kraków.
- Korolew E. I. (1967), Porządek słów w grupie otgłagolnowo suszczestwitelnowo, [w:] Maszinnyj perewod i prikladnaja lingwistyka, Moskwa wyp. 10, s. 87—92.
- Křížková H. (1971), Adjectivní atribut v ruštině a češtině, [w:] Studie ze slovanske syntaxe, Praha, s. 118—175.
- Kowtunova I. I. (1967), Principy sloworaspolozhenia w sowremennom russkom jazyke, [w:] Russkij Jazyk. Grammaticzeskie issledovania, Moskwa, s. 96—146.

- Kowtunowa I. I. (1976), Porządek słów i aktualne czlenienie predłożenia, Moskwa.
- Krucka B. (1982), Szyk wyrazów, "Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" XXXIX, s. 109 - 124.
- Kryłowa O. A. , Chawronina S. A. (1976), Porządek słów w russkom jazyke, Moskwa.
- Kuryłowicz J. (1971), Podstawowe struktury języka: grupa i zdanie, [w:] Problemy składni polskiej. Studia, polemiki, dyskusje z lat 1945 - 1970, Warszawa.
- Kwiek-Osiowska J. (1971), Szyk wyrazów w grupach nominalnych z przydawkami i dopełnieniami, „Poradnik Językowy” z.3, s. 180—182.
- Mielczuk I. A. (1974), Porządek słów , [w:] Opyt teorii lingwistycznych modelej ‘Smysł \leftrightarrowTekst’ , Moskwa, s. 268 - 302
- Mirowicz A. (1949), O grupach syntaktycznych z przydawką, Toruń.
- Niemczuk-Weiss E. (1992), Rzeczowniki niemotywowane o właściwościach walencyjnych (próba podziału) , [w:] Opisać słowa, Warszawa, s. 106—117.
- Oczerki (1989), Oczerki typologii porządka słów, Moskwa.
- Orzechowska-Zielicz H. (1954), Szyk wyrazów w grupach syntaktycznych z rozwiniętą przydawką imiesłowową, „Język Polski” z.5, s.348—363.
- Saloni Z. , Świdziński M. (1987), Gramatyka współczesnego języka polskiego, Warszawa.
- Sannikow W. Z. (1963), Mesto rasprostranennowo opredelenia po otnoszeniu k opredelajemomu słowu w russkoj fraze, „Voprosy Jazykoznanija” z.1, s. 124—130.
- Sirotinina O. B. (1965), Porządek słów w sowremennom russkom jazyke, Saratow.
- Szober S. (1923), Gramatyka języka polskiego, Lwów — Warszawa.

- Szober S. (1932), Podzielność psychologiczna a układ wyrazów w zdaniu słowiańskim , [w:] Sbornik praci I Sjezdu slovanských filologů v Praze, t.2, Praha.
- Szpakowicz S. (1983), Formalny opis składniowy zdań polskich, Warszawa.
- Szpakowicz S., Świdziński M. (1990), Formalna definicja równorzędnej grupy nominalnej we współczesnej polszczyźnie pisanej, Studia Gramatyczne IX, Wrocław, s. 9—54.
- Szupryczyńska M. (1980), Opis składniowy polskiego przymiotnika, Toruń.
- Szupryczyńska M. (1987), Indywidualne cechy gramatyczne leksemów KTOŚ, COŚ , [W:] Studia z polskiej leksykografii współczesnej t.II, Białystok, s. 115—127.
- Szupryczyńska M. (1996), Problem pozycji składniowej, [w:] Polonistyka toruńska Uniwersytetowi w 50. rocznicę utworzenia UMK. Językoznawstwo, Toruń, s. 135—144.
- Śliwiński W. (1982), W poszukiwaniu metody opisu szyku wyrazów w grupach nominalnych dzisiejszej polszczyzny pisanej, Pamiętnik Literacki LXXIII, z. 1/2, s.145 - 166.
- Śliwiński W. (1984), Szyk wyrazów w zdaniu pojedynczym dzisiejszej polszczyzny pisanej, t. 1-2, Kraków.
- Śliwiński W. (1993), Słownik semantyczno-syntaktyczny przymiotników polskich, Kraków.
- Świdziński M. (1990), Przecinek jako jednostka składniowa, "Poradnik Językowy", z. 8, s. 578-588.
- Świdziński M. (1992), Gramatyka formalna języka polskiego, Warszawa.
- Topolińska Z. (1972), Struktura słowiańskiej frazy nominalnej , [w:] Z polskich studiów slawistycznych, seria 4. Językoznawstwo, Warszawa, s. 47—54.

- Topolińska Z. (1984), Składnia grupy imiennej , [W:] Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia, s.301 - 386.
- Wierzbicka A. (1963), Lingwistyczne narzędzia w stylistycznej analizie szyku wyrazów, „Pamiętnik Literacki” z.2, s. 511—533.
- Wierzbicka A. (1964), O metodach opisu szyku wyrazów, "Język Polski" XLIV, z.1, s.14 - 26.
- Wierzbicka A. , Wierzbicki P. (1969), Praktyczna stylistyka, Warszawa.
- Wróbel H. (1975), Składnia imiesłowów czynnych we współczesnej polszczyźnie, Katowice.

Zusammenfassung

Gestützt auf einschlägige Literatur und auf eine vorbereitende Analyse des Materials stelle ich ausgewählte Probleme vor, die die Forschungen hinsichtlich der Folge von Bestandteilen der Nominalgruppe betreffen. Den Bereich der erforschten Nominalgruppen beschränke ich auf einfache Nominalgruppen, die aus einer Substantivform — des konstitutiven Bestandteils der Gruppe — und aus mindestens einer abhängigen Gruppe zusammengesetzt werden.

Ich nehme an, daß die Forschung nach der Folge der Bestandteile von Nominalgruppen darauf beruhen wird, die linearen Systeme aufzuzählen, in denen die abhängigen Gruppen innerhalb der Nominalgruppe zueinander und gegenüber der konstitutiven Substantivform auftreten, sowie die formalen Faktoren abzusondern, die die Freiheit jener linearen Systeme unmittelbar begrenzen.

Ich stelle drei grundsätzliche Fragenkomplexe vor, die ich in meinen Forschungen berücksichtigen werde. Es sind: grammatikalische Eigenschaften der Bestandteile einer Nominalgruppe, Akkomodations und Konnotationsverbindungen, die unter diesen Bestandteilen auftreten und die Verteilung der Nominalgruppe.